

Asia: VN/485/2022

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain ja terveydenhuoltolain 60 §:n muuttamisesta sekä erikoissairaanhoidon lain 28 ja 29 §:n kumoamisesta (yliopistollisen sairaalan tehtävät)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Jyväskylän yliopisto kiittää pyynnöstä lausua asiassa.

Hallituksen esitysluonnoksen tarkoituksena on siirtää nykyisestä lainsäädännöstä terveydenhuollon koulutus-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotehtävien edellyttämää sääntelyä osaksi uusia sote-rakenteita. Kuten esityksessä todetaan (esim. sivulla 23), esityksen tavoitteena on turvata yliopistollisten sairaaloiden nykyinen toiminta sosiaali- ja terveydenhuollon uusissa rakenteissa. Esityksessä ei esitetä yliopistollisessa sairaalassa toteutettavaksi uusia tehtäviä.

Muutostilanteessa on tärkeää turvata hyvin toimivia erikoissairaanhoidon tutkimus- ja kehittämisrakenteita. Sosiaali- ja terveystieteiden rakennemuutos, eli vuoden 2023 alussa aloittavat hyvinvointialueet, asettaa kuitenkin täysin uudenlaisen alueellisen ja valtakunnallisen haasteen koulutukselle, tutkimukselle, kehittämiselle ja innovaatiotoiminnalle. Perusterveydenhuollosta, erikoissairaanhoidosta, sosiaalihuollosta ja pelastustoimesta muodostuva monialainen kansalaisen turvaverkko on luonteeltaan ja tavoitteiltaan täysin toisenlainen ja huomattavasti laajempi ja monitoimijaisempi kokonaisuus kuin tähänastinen vaativaa erityissairaanhoidon turvaava ja kehittävä yliopistosairaaloiden erityisvastuualuerakenne. Uusi, aidosti yhteen toimiva kokonaisuus edellyttää uutta tarkastelua ja uusia ratkaisuja myös TKKI-rakenteen osalta. Tämä yhteen osakokonaisuuteen keskittyvä lakiesitys ei korjaa puutteita tässä kokonaisuudessa.

- 1) Sosiaalihuollon TKKI-rakenne vaatii uusia toimintoja ja rakenteita

Lakiesityksen mukaan (s. 4) sen tarkoituksena on vastata eduskunnan järjestämislain yhteydessä edellyttämään lausumaan (EV 111/2021 vp): Eduskunta edellyttää, että sosiaali- ja terveydenhuollon koulutus-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta ja niiden rahoitusta koskeva erillislainsäädäntö saatetaan eduskunnan käsittelyyn siten, että se tulee voimaan viimeistään ennen sosiaali- ja terveystalouden uudistuksen toimeenpanoa.

Eduskunta on erikseen nimenomaan edellyttänyt myös sosiaalihuollon TKKI-toimintaa koskevien rakenteiden ja rahoituksen valmistelua ennen hyvinvointialueiden toiminnan käynnistymistä. Eduskunnan lausumassa on kyse sote-uudistuksen periaatteiden osalta kahden keskeisen palvelusektorin yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvoisuudesta toiminnan tietoperustan, kehittämismahdollisuuksien ja koulutuksen edistämiseksi. Mikäli perustavaa laatua oleva palvelusektoreiden yhdenvertaisuus ei toteudu, ei voida puhua myöskään sektoreiden toiminnan yhteensovittamisesta. Vastaavan kaltainen TKKI- ja yliopistoyhteistyön sääntely perusteluineen on sosiaalihuollon toiminnan ja kehittämisen keskeinen edellytys, jota ilman alan kehitys jätetään tuuliajolle.

Lakiesitysluonnos ei huomioi eduskunnan näkemystä, vaan pitää sisällään yksinomaan terveydenhuoltoa ja sen yliopistollisissa sairaaloissa sijaitsevia TKKI-rakenteita koskevan sääntelyn, pyrkien sote-uudistuksesta huolimatta kiinnittämään sen entiselleen. Laajemmin hyvinvointialueiden koko tehtäväkokonaisuutta koskeva, ja erityisesti sosiaalialan yliopistollisia tutkimus-, kehittämis-, koulutus- ja innovaatiotoiminnan rakenteita ja niiden rahoitusta koskeva erillislainsäädäntö puuttuu edelleen kokonaan.

Sosiaalihuollon osuus sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaiskustannuksista on noin 40 %, yhtä suuri kuin erikoissairaanhoidon. Sosiaalihuollon suuren ja moninaisen toiminnan kehittäminen edellyttää juuri sen vahvaa erityisosaamista. Onkin tärkeää, että tässäkin esityksessä ei esitetä sosiaalihuollon tutkimusta, kehittämistä, koulutusta ja innovaatiotoimintaa yliopistosairaaloiden tehtäväksi tai koordinoitavaksi. Esityksen perustelut soveltuvat kuitenkin erinomaisesti myös sosiaalihuoltoon.

Myös sosiaali- ja terveysvaliokunta (StVL 8/2022) kiinnitti järjestämislain eduskuntakäsittelyn yhteydessä huomiota siihen, että sosiaalihuoltoon tulee luoda yliopistosairaloita vastaavan kaltaiset yliopistolliset palvelujen kehittämistä, tutkimusta ja koulutusta tukevat toimintarakenteet. Sosiaalihuollon asiakkaalla tulee olla oikeus saada parhaaseen mahdolliseen tutkittuun tietoon perustuvaa palvelua vastaavalla tavalla kuin terveydenhuollossa. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö sisälsi tästä asiasta lausuman.

Kysymys on hyvinvointialueiden kokonaisuuden kannalta ratkaiseva, sillä sen tärkeistä osakokonaisuudesta sosiaalihuollosta puuttuvat kokonaan vaativien erikoispalveluiden rakenteet. Sosiaalihuollosta puuttuu myöskin tutkimusta, koulutusta, kehittämistä ja innovaatiotoimintaa tuottava TKKI-rakenne, varsinkin kun sosiaalialan osaamiskeskusten tulevaisuus on edelleen kokonaan avoinna. Myös sosiaalihuoltoon onkin pikaisesti saatava myös lakitasoinen sääntely

sosiaalialan osaamiskeskuksista ja uuden sote-rakenteen vaatima yliopistoyhteistyön sääntely terveydenhuollon tavoin. Sääntelyn tulee kattaa myös sosiaalihuollossa yliopistohenkilöstön sivuvirat palvelukäytäntöjen kehittämisen, tutkimuksen ja koulutuksen edistämiseksi. Sosiaalihuollosta puuttuu edelleen sosiaalityön yliopistokoulutuksen käytännön opetuksen (harjoitteluiden, lääkäreiden kliinistä opetusta vastaava) valtion koulutuskorvaus, josta tarvitaan sääntely samassa yhteydessä. Sosiaalihuollon käytännön opetusta ei ole mielekästä sitoa yliopistosairaalarakenteeseen vaan huomioiden alan koko koulutuskenttä erityisvastuineen. Tärkeää sosiaalihuollon TKKI-sääntelyssä onkin huomioida yliopistollinen sosiaalityön tutkimus- ja koulutusvastuu tasapuolisesti myös, kun se ei sijoitu samaan yliopistoon lääketieteellisen koulutusvastuun kanssa (Jyväskylän ja Lapin yliopistot). Jyväskylän yliopisto kouluttaa 18 % Suomen sosiaalityöntekijöistä.

Sääntelyä tarvitaan sosiaalihuollon osalta siis seuraavista kokonaisuuksista:

- Sosiaalihuollon TKKI-rakenne
- Sosiaalihuollon TKKI-rakenteen ja yliopistojen välinen yhteistyö (käytännön opetuksen jaksot, opinnäytteiden kanavoiminen, tutkimusyhteistyö, henkilöstövaihto ym.)
- Yliopistohenkilöstön sivuvirkakäytäntö
- Sosiaalityön yliopistokoulutuksen käytännön jaksojen valtionkorvaus lääkäreiden kliinisen opetuksen tavoin

2. Yliopistosairaaloiden rinnalle yliopistollinen hyvinvointialueen TKKI-keskus

Hallitusohjelman mukaisesti terveydenhuollon painopistettä tulee siirtää erikoissairaanhoidosta perustasolle. Tämä ei voi tapahtua, jos perustason sosiaali- ja terveyspalveluihin ei kohdisteta koulutus-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiopanoksia. Kehittyvä digitalisaatio mahdollistaa tekoälytuetun datankeruun ja -analysoinnin jopa kansallisesti kaikilta toiminnan tasoilta paikkariippumattomasti, kun pelkkiin yliopistollisiin sairaaloihin osoitettu erikoisrahoitus kohdentaa resursseja vain yhteen osakokonaisuuteen.

Hyvinvointialueiden toiminnan kehittämisessä tarvitaan vahvaa sosiaalityön asiantuntemusta, mutta ne tarvitsevat myös muiden alojen, esimerkiksi talouden, terveyden, informaatioteknologian, koulutusosaamisen, suunnittelun ja johtamisen vahvoja osaajia, joilla on kykyä ja innovatiivisuutta rakentaa uudenlaisia palvelukokonaisuuksia ja tehdä alojen välistä yhteistyötä niin, että uudistuksen keskeinen tavoite, eli hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen ja laadukkaampien palveluiden tarjoaminen alueiden asukkaille, voisi toteutua.

Nyt esillä olevassa lakiesityksessä esitettävän, yliopistosairaaloissa toteutettavan TKKI-toiminnan lisäksi ja rinnalle tarvitaan siis uusia, koko hyvinvointialueen tehtäväkentän kattavia yliopistollisia

TKKI-rakenteita, joilla on myös oltava riittävät resurssit. Niiden resursointi voisi toimia samoin periaattein kuin erikoissairaanhoidon tarpeisiin menestyksellisesti kehitettyjen yliopistosairaaloiden resursointi. Yliopistollinen hyvinvointialueen TKKI-keskus toimisi kuitenkin vahvasti myös sosiaalihuollon, perusterveydenhuollon, pelastustoimen ja ennaltaehkäisyn kentällä. Kansallisesti merkittävän monialaisen hyvinvointialueen TKKI-keskuksen rakentamisen edellyttämät vahvuudet ja yliopistotasoinen yhteistoiminta ovat Keski-Suomessa jo olemassa.

Jyväskylän yliopisto tarjoaa monitieteisen osaamisensa yliopistollisen TKKI-toiminnan konseptointiin ja rakentamiseen yhteistyössä Keski-Suomen hyvinvointialueen kanssa. Jyväskylän yliopistolla on tähän vahva osaamis- ja yhteistyöpohja: koulutamme mm. 18 % Suomen sosiaalityöntekijöistä, 30 % psykologeista, ja meillä on vahva terveystieteiden ja gerontologian koulutus ja tutkimus. Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellinen tiedekunta on Suomen ainoa ja kansainvälisesti maailman kärkitasoa, ja sen tutkimuksessa painottuvat vahvasti liikunnan, terveyden ja hyvinvoinnin kysymykset. Jyväskylän yliopistolla on pitkään ollut vahvaa strategista ja monialaista yhteistyötä Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kanssa, sisältäen mm. useita yhteisiä tehtäviä liikunta- ja terveystieteissä, yhteisen Keski-Suomen Biopankin ja lukuisia tutkimushankkeita eri tieteenaloilla. Pitkäjänteinen yhteistyö tähtää yhteiseen tutkimus- ja osaamiskeskukseen. Sairaala Nova on Suomen modernein sairaala ja tarjoaa erinomaiset edellytykset tutkimusyhteistyölle. Yliopisto toimii läheisessä yhteistyössä myös Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa, koordinoi lähes 20 keski-suomalaisen organisaation yhteistä Keski-Suomen hyvinvoinnin osaamiskeskittymää KEHOa, ja ylläpitää monitieteistä, kaikkien tiedekuntien tutkijoita yhdistävää hyvinvoinnin tutkimuksen yhteisöä JYU.Welliä (School of Wellbeing).

Havila Marjo

Jyväskylän yliopisto - professori Jari Ojala, professori Marjo Kuronen,
professori Heli Valokivi sekä KEHOn päällikkö Päivi Fadjukoff